

In memoriam

AURORA BERTRANA

I

Fa dos anys (el 3 de setembre de 1974) que va morir a Berga l'autora de la gran novel·la catalana *Entre dos silencis*. En el camp de la nostra literatura, aquesta admirada escriptora ocupava un dels primers llocs. El seu estil era vigorós, la seva prosa segura i profunda, la seva producció abundant i plena d'interès. S'ha parlat d'Aurora Bertrana sovint, el Centre Comarcal Lleidatà li dedicà un homenatge el dia 15 de novembre de 1975, i encara es continuarà parlant-ne perquè la seva obra, lluny de morir amb ella, anirà creixent i estenent-se.

La vam conèixer durant els primers anys de la nostra arribada a Barcelona, però l'unia ja una bona amistat amb el meu germà Ramon, més pròxim a ella per l'edat, l'ambient i les activitats. Per tal de recordar-la, hem escrit avui aquestes notes de caràcter personal.

Un sopar a l'Hostal del Sol

L'any 1934 l'editor barceloní Joan Balaguier havia publicat el llibre *Peikea, princesa canibal*, d'Aurora Bertrana, en una col·lecció on ja figuraven obres d'altres escriptors joves: *Espills adormits*, de Ramon Xuriguera; *La vida d'Olga*, de Xavier Benguerel, i *Notes d'un estudiant que va morir boig*, de Sebastià J. Arbó. L'any següent l'editor Joan Balaguier va publicar una novel·la nostra, obra de joventut, i aleshores vam ésser tots invitats per l'editor a un sopar en el restaurant barceloní Hostal del Sol.

No sé si havia parlat mai, encara, amb Aurora Bertrana, però a partir d'aquell dia (1935) mantinguérem sempre una bona amistat. Recordo que aquell vespre tots ens signàrem els respectius targetons del menú i que jo, en fer-ho al de Ramon, hi vaig posar: «Al meu germà i amic». No cal dir que l'àpat transcorregué enmig d'un ambient

de gran cordialitat. L'editor Joan Balaguier era un home bonhomíol, rialler i emprenedor, que posseïa la Llibreria Central del carrer de Muntaner, núm. 42, i pel qual guardava particularment una bona simpatia perquè m'havia ja publicat, l'any anterior, la meua primera novel·la, escrita als vint-i-dos anys. Joan Balaguier morí a Barcelona cap als anys cinquanta.

En acabar de sopar, quan estàvem tots embrancats en una harmoniosa conversa de caràcter literari, clapejada de sanes notes d'humor com corresponia a la circumstància, vam veure de sobte Aurora Bertrana que posava les mans al damunt de la taula i s'aixecava decidida. A continuació, allargà un braç cap al mig de la taula per agafar dos clavells vermells i se'ls posà al cap, enfonsats en la tofa del cabell negre. Se separà aleshores de nosaltres fins a un costat de la sala i, il·luminada per una feble música que se sentia, baixa i llunyana, aixecà els braços i començà a interpretar una dansa polinèsica.

Tots l'esguardàrem amb respecte, seguint el ritme misterios d'aquell moviment. El seu esperit no li permetia de continuar asseguda i alimentar les acaballes de la conversa. La seva forta personalitat la portà a expressar-se altrament i, en aquell moment, fou superior a tots, lliurada al secret d'una dansa exòtica, que li recordava sens dubte una època de la seva vida ja passada però que tornava a fer-li companyia i a deixar volar enlaire el vigor impressionant d'un somni encantador. No cal dir que fou aplaudida i felicitada, però ella, sense fer cas dels compliments, tornà a la taula seriosa com la sacerdotessa que havia acomplert un ritu.

Després, van passar uns anys sense veure'ns.

La penya del Cafè Cosp

En tornar nosaltres a Barcelona després d'una prolongada absència, la vam retrobar i ens vam relacionar assíduament. Fòrem invitats a la seva penya del Cafè Cosp i hi assistírem durant molt temps amb la meua esposa. Allí, al costat d'Aurora Bertrana, hi trobàvem també Carme Monturiol, l'exquísida i meravellosa persona, bona amiga i escriptora, i fidel traductora de Shakespeare, amb el sempre inesgotable i agut Carles Sindreu, i Josep Comella, Concepció G. Maluquer, Cèlia Sunyol, Màrius Lleget i altres.

Aquella tertúlia era plena d'interès i hi passàrem moltes hores agradables. Hi havia necessitat de comunicar-se, de fer lectures i de parlar de literatura. Aurora Bertrana era sempre dels primers d'arribar-hi i ella i Sindreu s'encarregaven d'animar la penya amb uns relats florits, joiosos i inacabables. A Aurora li agradava de parlar, d'explicar coses, aleshores en primer lloc de Suïssa, de comentar fets d'ella i dels amics, i sempre se la veia riallera que feia goig.

Alguna vegada ens parlava de lliçons d'anglès i francès que donava, però no es planyia de les dificultats econòmiques que sofria. Durant els estius s'absentava de Barcelona per anar al camp o a la muntanya, a casa d'uns bons amics. I a la tardor següent reapareixia, simpàtica i riallera com sempre.

En sortir de la penya, passada mitjanit, anàvem plegats tots tres, ella, la meua esposa i jo, cap a casa seva, al carrer de Llúria, núm. 4, i la deixàvem a la porta. Èrem galrebé veïns. Alguna festa la invitàvem a dinar a casa nostra. Aurora era ja gran, més que nosaltres, però se la veia forta encara, animosa i plena de projectes. Per aquell temps començà a parlar-nos de les seves *Memòries*, que escrivia i ens llegia en algunes ocasions.

L'amistat creix

Aurora Bertrana es feia estimar. Amb un caràcter agradable, era comunicativa, i tenia un concepte religiós del deure i sobre els amics. Era, pel damunt de tot, extremament fidel a l'amistat. Posseïa un talent pri-

villegiat, una comprensió ràpida i exacta, una actitud prudent, i estimava la llibertat i la justícia. Respectava el parer dels altres però tenia una consciència ben formada, ajudada per una fecunda experiència. En un mot, Aurora Bertrana coneixia els humans i sabia tractar-los.

Un dia d'hivern vam sopar plegats en un popular restaurant on es feia un homenatge a un conegut poeta que acabava d'arribar de fora. Al final de l'àpat fou invitada a parlar, però Aurora Bertrana no era dona de discursos, i només digué: «No sé què dir-vos, jo, però una cosa sí que us la diré: que us estimo tots!». Així era de franca i expressiva.

Regnava entre nosaltres una bona amistat i ens donàvem els nostres llibres. Uns dies després d'haver-n'hi ofert un de nostre, la vam trobar per atzar tota sola, i tenia obert el nostre llibre. En veure'ns, ens digué de seguida: «Jo els llegixo els llibres dels meus amics.» Era l'evidència.

Darrerament, amb el pes dels anys i les privacions, la seva vida s'anà afeblint visiblement. Fins que anà a morir a Berga, perquè allí Aurora Bertrana trobà unes mans caritatives que s'ocupaven d'ella, cosa que sembla que no tenia ja en el seu pis de Barcelona.

La poetessa M. Assumpció Torras de Marty li dedicà un sentit i interessant treball en les pàgines d'aquest Butlletí (núm. 200, del mes d'octubre de 1974), del qual transcrivim aquestes paraules: «...se li ha regatejat tot suport material els últims temps, car la migradesa del seu viure, suportada mentre va tenir forces amb la màxima dignitat, ara, feble i desvalguda, li presentava una amarga factura.»

Els casos com aquest d'Aurora Bertrana, que arriben a vells i no tenen recursos, no estan previstos en la nostra societat. Això ens fa pensar en Agustí Esclasans i d'altres. L'escriptor és, doncs, com el parent pobre... El país que rep el fruit i els esforços d'un escriptor, no pot donar-li, segons sembla, la mà per ajudar-lo en els darrers moments de la seva vida.

J. B. Xuriguera.